

Олександр Д. Коваль*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Розвиток туристичної галузі в умовах трансформації соціально-економічної системи України потребує чітко визначених концептуальних засад, спрямованих на адаптацію до нових умов та забезпечення сталого розвитку галузі. Метою дослідження є визначення цих концептуальних засад та виявлення ключових тенденцій розвитку туристичної галузі в умовах війни та воєнного стану в Україні. З'ясовано, що туристична галузь починає відроджуватися після різкого занепаду, спричиненого війною. На фактичному матеріалі відображено тенденції відновлення туристичної індустрії та його вплив на економіку країни в контексті післявоєнної відбудови. Визначено, що для успішного розвитку та відновлення галузі в умовах кризи необхідно дотримуватися принципів сталості та стійкості, адаптивності, інтеграції, соціальної відповідальності, інноваційності, екологічної збалансованості й міжнародного співробітництва. Дослідження також визначило сучасні тенденції розвитку, серед яких зростання внутрішнього туризму, підвищення безпеки та адаптація туристичних послуг, активна державна підтримка, впровадження інновацій та цифрових технологій, розвиток соціальної відповідальності та волонтерських програм, а також посилення регіонального співробітництва та міжнародної допомоги. Результати дослідження показали, що туристична галузь України адаптується до війни та трансформації соціально-економічної системи шляхом переорієнтації на внутрішній ринок та забезпечення безпеки туристів. Держава та приватні компанії активно впроваджують інновації, цифрові технології, програми підтримки та соціально відповідальні ініціативи для стимулювання розвитку галузі. Подальші дослідження можуть бути зосереджені на більш детальному вивченні окремих факторів, що впливають на макроекономічне середовище української туристичної галузі, та їх взаємодії.

Ключові слова: внутрішній туризм, війна і воєнний стан, сталий розвиток, інноваційність, чинники впливу на макроекономічне середовище, тенденції розвитку туристичної індустрії.

Рис. 1. Табл. 2. Літ. 10.

DOI: 10.32752/1993-6788-2024-1-276-45-52

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8263-6210>

Oleksandr D. Koval

CONCEPTUAL FRAMEWORK FOR THE DEVELOPMENT OF THE TOURISM INDUSTRY IN THE CONTEXT OF TRANSFORMATION OF THE SOCIO-ECONOMIC SYSTEM OF UKRAINE

The development of the tourism industry in the context of the transformation of the socio-economic system of Ukraine requires clearly defined conceptual frameworks aimed at adapting to new conditions and ensuring sustainable development of the industry. The purpose of the study is to define these conceptual foundations and to identify the key trends in the development of the tourism industry in the context of war and martial law in Ukraine. It is found that the tourism industry is beginning to revive after a sharp decline due to the war. The evidence reflected the trends in the recovery of the tourism business and its impact on the country's economy in the context of post-war

* State Institution of Higher Education «Uzhhorod State University». Ukraine.

recovery. It is determined that for the successful development and recovery of the industry in times of crisis, it is necessary to adhere to the principles of sustainability and resilience, adaptability, integration, social responsibility, innovation, environmental balance and international cooperation. The study also identified current development trends, which include the growth of domestic tourism, improved security and adaptation of tourism services, active government support, the introduction of innovations and digital technologies, the development of social responsibility and volunteer programmes, as well as increased regional cooperation and international assistance. The study results showed that Ukraine's tourism industry is adapting to the war and the transformation of the socio-economic system by reorienting itself to the domestic market and ensuring the safety of tourists. The state and private companies are actively implementing innovations, digital technologies, support programmes and socially responsible initiatives to stimulate the development of the industry. Further research could focus on a more detailed study of individual factors influencing the macroeconomic environment of the Ukrainian tourism industry and their interaction.

Keywords: domestic tourism, war and martial law, sustainable development, innovation, factors of influence on the macroeconomic environment, trends in the development of the tourism industry.

Peer-reviewed, approved and placed: 20.06.2024.

Постановка проблеми. Туристична індустрія є однією з найдинамічніших і найперспективніших галузей світової економіки, що суттєво впливає на розвиток національних економік, створення робочих місць, стимулювання інвестицій і збереження культурної спадщини. В умовах трансформації соціально-економічної системи України розвиток цієї галузі потребує особливої уваги адже зміни, які відбуваються в соціально-економічному середовищі, створюють як нові можливості, так і виклики для туристичної індустрії.

Концептуальні засади розвитку туристичної індустрії в Україні мають враховувати глобальні тенденції й специфічні умови, в яких знаходиться країна. Зокрема, це стосується адаптації до нових економічних реалій, використання інноваційних технологій, впровадження сталих практик і зміцнення міжнародного співробітництва. Важливими є також заходи щодо підвищення конкурентоспроможності туристичних послуг, розвиток інфраструктури і маркетингових стратегій, спрямованих на приваблення як внутрішніх, так і міжнародних туристів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розгляду онтологічної складової туристичної індустрії присвячено праці багатьох авторів і науковців. Зокрема, дослідження І. Єрко присвячене розробці моделі, яка вивчає інфраструктурне забезпечення для підвищення конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії. Основний акцент робиться на важливості інвестицій у покращення інфраструктури для підтримки і розвитку туристичного бізнесу [1]. Робота авторів Т. Кузь та ін. розглядає підходи до стратегічного управління у контексті розвитку туристичної індустрії. Автори проаналізували стратегічні варіанти й методи, які сприяють сталому зростанню туризму [2]. Н. Трусова та С. Цвілій досліджували безпечний стан інноваційного розвитку туристичної галузі в економічній системі держави, зокрема, вони визначили вплив інновацій на економічну стабільність та безпеку галузі [3]. У власному дослідженні автори Л. Денищенко та Т. Дорошенко розглядали ключові напрями розвитку туристичної індустрії в сучасних умовах, аналізуючи

існуючі тенденції й виклики, які впливають на її динаміку [4]. Авторка О. Підвальна в своїй роботі дала оцінку чинникам розвитку сфери туризму з регіонального погляду, звертаючи увагу на важливість регіональних особливостей та їх вплив на туристичний потенціал регіону [5]. Автори І. Гурська та З. Герасимів досліджували також чинники, які визначають успішність туристичного бізнесу на ринкових засадах, зокрема, їх взаємозв'язок із зовнішніми економічними та соціальними умовами [6]. І. Воловельська та В. Волокітін проаналізували генезис і взаємодію різних сегментів туристичної індустрії з метою забезпечення комплексного розвитку галузі [7].

Незважаючи на відносно високу розробленість цієї проблематики, актуальність досліджень не втрачає сили через постійні трансформації у зовнішньому середовищі. Ці зміни включають перебудову структури регіональної економіки, динаміку розвитку туризму, зміни в попиті на туристичні послуги та інші фактори, що впливають на динаміку і перспективи туристичної індустрії.

Мета дослідження. Дослідження спрямоване на визначення концептуальних засад розвитку туристичної індустрії в умовах трансформації соціально-економічної системи України, а також визначення тенденцій розвитку індустрії в умовах війни і воєнного стану.

Основні результати дослідження. Туристична індустрія України поступово оговтується після шоку війни, пристосовуючись до нових реалій і викликів, що виникли внаслідок конфлікту.

Попри складнощі і виклики, зокрема зниження потоку туристів і пошкодження інфраструктури, спостерігається поступове покращення ситуації.

З метою кращого розуміння відновлюваності туристичної галузі, автором на рисунку 1 зображено динаміку податкових надходжень за період з 1 кв. 2021 року до 1 кв. 2024 року.

Згідно з даними Державного агентства розвитку туризму (далі – ДАРТ), підраховано, що за перший квартал 2024 року представники туристичної галузі сплатили до бюджету 616 млн 391 тис. грн. Таким чином, ця сума на 61% вища, ніж відповідний показник за аналогічний період 2023 року, коли до бюджету надійшло 383 млн 221 тис. грн. У 2021 році, перед повномасштабним вторгненням, до держбюджету надійшло 629 млн 135 тис. грн. Ці дані відображають тенденції відновлення туристичного бізнесу та його вплив на економіку країни в умовах післявоєнного відновлення.

Найбільший обсяг коштів, що надійшов до державного бюджету, становить 64%, і він складається з суми, яку сплатили готелі - 395 млн. 194 тис. гривень. Це на 69% більше, ніж у той же період 2023 року (233 млн. 693 тис. гривень) і на 32% більше, ніж у 2022 році за аналогічний період (299 млн. 782 тис. гривень). У 2021 році за перший квартал до бюджету надійшла майже така сама сума – 394 млн. 576 тис. гривень. Податкові надходження від діяльності туристичних операторів зросли вдвічі і склали 88 млн. 727 тис. гривень у 1 кв. 2024 року, що порівняно з 44 млн. 854 тис. гривень за аналогічний період 2023 року. У 2021 році від туроператорів до державного бюджету надійшло 47 млн. гривень [8].

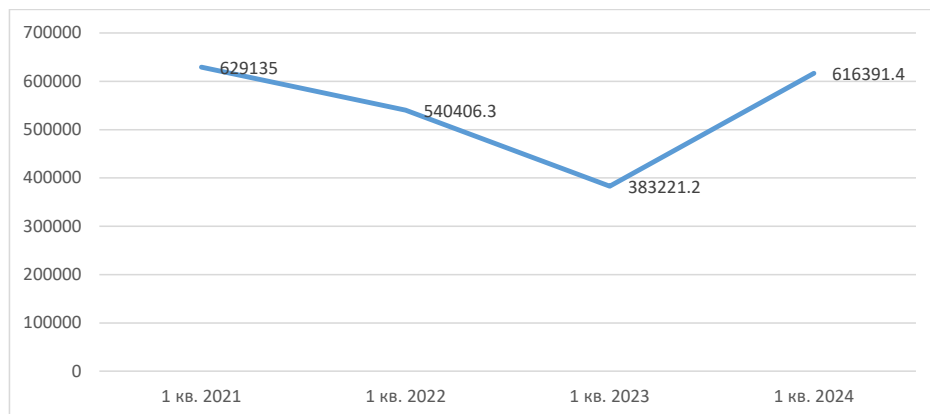

Рис. 1. Податкові надходження від туристичної індустрії за 1 кв. 2021 – 1 кв. 2024 рр., тис. грн. узагальнено та систематизовано автором на основі [8]

Також слід нагадати, що на 68-му засіданні Європейської Комісії Всесвітньої туристичної організації ООН, що відбулося у Софії (Болгарія) 1 червня 2023 року, Україну одноголосно обрали головною у цьому впливовому органі. Таке рішення відкрило нові перспективи для України у зміцненні міжнародного співробітництва з країнами ЄС та іншими державами, сприяючи розвитку туристичної галузі на міжнародному рівні та підвищенню її престижу у світі [9]. А вже на 69-му засіданні Європейської комісії Всесвітньої туристичної організації ООН, Україна як країна-очільниця європейського сектору, представила програму туристичного розвитку регіону на 2024-2025 роки. Українською стороною було наголошено на готовності інтегруватися у європейське туристичне середовище та спільно з партнерами з цивілізованого світу планувати відродження цього напрямку.

Отже слід виокремити принципи, на яких базується здатність галузі відновлюватися, адаптуватися й забезпечувати сталість у складних умовах.

1. Сталість і стійкість – урахування й забезпечення стійкості туристичного бізнесу в умовах нестабільності та кризи.

2. Адаптивність – здатність суб'єктів туристичної галузі й державних органів до оперативної адаптації в змінних умовах військових конфліктів.

3. Інтегрованість – забезпечення взаємодії між різними секторами та рівнями управління для забезпечення гармонійного функціонування туристичної індустрії в умовах кризи.

4. Соціальна відповідальність – відповідальне ведення бізнесу з урахуванням впливу на місцеве населення та соціальну ситуацію в країні.

5. Інноваційність – застосування новаторських рішень і технологій для відновлення та покращення туристичних послуг під час кризи.

6. Екологічна збалансованість – збереження природних ресурсів і довкілля при розвитку туристичної інфраструктури в умовах військових дій.

7. Міжнародна співпраця – посилення співпраці з міжнародними партнерами та організаціями для забезпечення міжнародної безпеки та підтримки туристичних потоків.

В даному контексті варто розглянути, як впливають зміни в соціально-економічній системі на активність у туристичній індустрії, а також як адаптувати туристичні послуги до змінюваних умов, щоб забезпечити сталість і конкурентоспроможність у міжнародному контексті. В таблиці 1 автором систематизовані чинники впливу на макроекономічне середовище суб'єктів туристичної індустрії.

Таблиця 1. Чинники впливу на макроекономічне середовище суб'єктів туристичної індустрії в умовах трансформації соціально-економічної системи України, узагальнено та систематизовано автором на основі [4-6]

№	Чинники впливу	Роз'яснення	Приклади та коментар автора
1	Економічні	Включають фінансові аспекти, такі як інвестиції, податкова політика, економічна стабільність.	Важливий чинник для розвитку туристичної галузі, оскільки ефективне господарювання визначає її конкурентоспроможність. Наприклад, зниження податкових ставок для туристичних підприємств може стимулювати їхні інвестиції в покращення сервісу і інфраструктури.
2	Політичні	Охоплюють правові норми, регулювання та державну підтримку.	Політична стабільність і консистентність відіграють важливу роль у залученні інвестицій і стимулюванні розвитку туризму. Прикладом є прийняття спеціальних законів, які спрямовані на захист прав туристів і сприяння розвитку туристичних маршрутів.
3	Соціально-демографічні	Враховують демографічні зміни, культурні аспекти і суспільні настрої.	Розуміння соціокультурних підтекстів дає змогу адаптувати туристичні послуги до потреб різних груп споживачів. Наприклад, адаптація туроператорами програм для різних вікових категорій або культурних інтересів туристів, безбар'єрний туризм
4	Правові	Охоплюють законодавчу базу, права і обов'язки учасників ринку та правові механізми регулювання.	Чітке і прозоре законодавство сприяє захисту прав туристів і підприємців, сприяє стабільності та довірі в галузь. Прикладом є введення спеціальних правил і стандартів безпеки для туристичних об'єктів та послуг.
5	Екологічні	Включають вплив туризму на довкілля і екологічні стандарти.	Збалансоване використання природних ресурсів є важливим аспектом для сталого розвитку туризму. Наприклад, використання екологічно чистих технологій в готельному господарстві і туристичних маршрутах.
6	Культурні	Враховують культурну спадщину, мистецтво, традиції та інші культурні аспекти.	Розвиток туризму має враховувати унікальні культурні ресурси країни як основу для туристичного привабливості. Прикладом є розробка та просування туристичних програм на основі місцевих культурних фестивалів та подій.

Таким чином, економічні аспекти, такі як інвестиції й податкова політика, набувають нового значення у зусиллях стабілізації галузі в умовах війни, спонукаючи до відновлення пошкодженої інфраструктури і забезпечення безпеки.

Політична підтримка стає важливим чинником для відновлення довіри до туристичного напрямку країни й міжнародної співпраці в умовах кризи. Соціально-демографічні аспекти нагадують про потребу враховувати соціальні настрої та культурні аспекти у формуванні туристичних пропозицій, що відповідають потребам місцевого населення і відвідувачів.

Правові і екологічні стандарти стають важливими для збереження природних ресурсів та забезпечення сталого розвитку галузі в умовах кризи. Культурні аспекти підкреслюють важливість унікальної культурної спадщини для привабливості туристичного продукту України під час військових дій.

На основі вище викладеної інформації слід звернути увагу на сучасні тенденції, які притаманні туристичній індустрії в складних умовах сьогодення.

Для цього в таблиці 2 автором систематизовано і згруповано основні тенденції подальшого розвитку туристичної індустрії в Україні під час війни і воєнного стану в країні.

Таким чином, незважаючи на складні умови війни і воєнного стану, розвиток туристичної індустрії в Україні можливий завдяки адаптації до нових реалій, використанню інновацій і підтримці з боку держави і міжнародних партнерів.

Отже, економіка туристичного бізнесу є складним комплексом соціальних відносин, які виникають у процесі здійснення туристичної діяльності. В умовах сьогодення для забезпечення ефективного розвитку суб'єктів туристичної індустрії необхідна наявність наступних умов:

- стабільна державна економічна й соціальна політика, яка спрямована на забезпечення безпеки й підтримку галузі в умовах конфлікту;
- спеціальні пільгові податкові умови для соціальних видів туризму, спрямованих на залучення внутрішніх туристів і мінімізацію впливу конфлікту на бізнес;
- розвинута інфраструктура підтримки підприємництва, включаючи швидке відновлення пошкоджених об'єктів й забезпечення їхньої безпеки;
- гнучкий ринковий механізм участі туризму в глобальних процесах, що враховує зміни в міжнародному й внутрішньому туристичному попиті в умовах конфлікту.

Проте в даний час, коли Україна перебуває в стані тривалої та виснажливої війни, ці умови стають особливо важливими для забезпечення стабільності та розвитку туристичних підприємств.

Висновки. Виходячи з вище написаного, можна з упевненістю заявити, що туристична індустрія України в умовах соціально-економічної трансформації переживає значні виклики і можливості. На фоні змін у внутрішній і зовнішній політиці країни виникає потреба у нових концептуальних підходах до розвитку галузі, спрямованих на стабілізацію і підвищення конкурентоспроможності.

Попри те, що військові дії і воєнний стан суттєво впливають на туристичну індустрію, знижуючи міжнародний туризм і інвестиції, вони також можуть стимулювати внутрішній туризм і розвиток вітчизняного ринку.

Таблиця 2. Основні тенденції розвитку туристичної індустрії в Україні під час війни і воєнного стану, узагальнено та систематизовано автором на основі [7; 10]

№	Сфера	Тенденції розвитку
1	Внутрішній туризм	<ol style="list-style-type: none"> 1. Переорієнтація на внутрішній ринок - у зв'язку з обмеженням міжнародних подорожей і небезпекою, внутрішній туризм набуває особливої важливості адже українці шукають можливості відпочинку всередині країни, відкриваючи для себе нові місця. 2. Збільшується інтерес до відвідування історичних і культурних пам'яток, місць, пов'язаних із національною історією та героїзмом.
2	Безпека та адаптація	<ol style="list-style-type: none"> 1. Туристичні оператори і об'єкти інфраструктури зосереджуються на забезпеченні безпеки туристів, включаючи оновлення протоколів безпеки, встановлення систем оповіщення й укриттів. 2. Туристичні компанії адаптують свої послуги до нових умов, пропонуючи гнучкі умови бронювання, страхування подорожей і альтернативні маршрути.
3	Державна підтримка та ініціативи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Держава запроваджує програми підтримки туристичної галузі, надаючи фінансову допомогу малому та середньому бізнесу, які працює у сфері туризму. 2. Розробка й впровадження національних промоційних кампаній, спрямованих на стимулювання внутрішнього туризму та підтримку туристичних регіонів.
4	Інновації та цифровізація	<ol style="list-style-type: none"> 1. Використання цифрових технологій для створення віртуальних турів, онлайн-букінгу та інших сервісів, які полегшують планування подорожей і забезпечують безпеку. 2. Активне використання соціальних мереж і цифрових платформ для просування туристичних продуктів і послуг.
5	Соціальна відповідальність і волонтерство	<ol style="list-style-type: none"> 1. Розвиток волонтерських програм, де туристи можуть допомагати у відновленні зруйнованих об'єктів, підтримці місцевих громад та інших соціальних проектах. 2. Підвищення уваги до екологічних і сталих практик у туризмі, що може сприяти довгостроковому розвитку галузі.
6	Регіональна співпраця та міжнародна допомога	<ol style="list-style-type: none"> 1. Посилення співпраці між регіонами для створення спільних туристичних маршрутів і програм. 2. Утримання підтримки від міжнародних організацій та донорів для розвитку туристичної інфраструктури та підтримки галузі.

Тенденції розвитку туристичної індустрії в умовах війни включають зміни в туристичному попиті, підвищення вимог до безпеки і збереження культурної спадщини. Ключовим є створення сприятливого інвестиційного клімату і підтримка інновацій у галузі.

1. Єрко І. Модель інфраструктурного забезпечення трансформації конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії. Цифрова економіка та економічна безпека, 2(11). <https://doi.org/10.32782/dees.11-28>

2. Кузь Т., Малюта Л., Островська Г., Нагорняк Г. Підходи стратегічного управління у контексті забезпечення розвитку туристичної індустрії. Галицький економічний вісник, 2021. 71(4), 85-91. <https://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/36270>

3. Трусова Н., Цвілий С. Безпечний стан інноваційного розвитку туристичної індустрії в економічній системі держави. *Економіка та суспільство*. 2022. (45). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-75>
4. Денищенко Л., Дорошенко Т. Рушії розвитку туристичної індустрії в умовах сучасності. *Економіка та суспільство*, 2023. (50). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-61>
5. Підвальна, О. Фактори розвитку сфери туризму: регіональний аспект. *Підприємництво та інновації*, 2020. (11-2), 66-71. <https://doi.org/10.37320/2415-3583/11.29>
6. Гурська І.С., Герасимів З.М. Фактори розвитку туристичного бізнесу в умовах ринку. *Агросвіт*. 2019. № 20. С. 88–92. <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2019.20.88>
7. Воловельська І. В., Волокітін В. О. Генезис комплементарного розвитку туристичної індустрії. *Вісник економіки транспорту і промисловості*, 2022. (80). <https://doi.org/10.18664/btie.80.288018>
8. ДАРТ. У 2024 році до держбюджету від туристичної галузі вже надійшло 616 млн грн. 2024. Режим доступу: <https://www.tourism.gov.ua/blog/u-2024-roci-do-derzhbyudzhetu-vid-turistichnoyi-galuzi-vzhe-nadiyshlo-616-mln-grn>
9. Урядовий портал. Україна вперше в історії очолила Європейську Комісію Всесвітньої туристичної організації ООН. 2023. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-vpershe-v-istorii-ocholyla-ievropeisku-komisiiu-vseshvitnoi-turystichnoi-orhanizatsii-oon>
10. Бублик Л. Я. Тенденції розвитку туристичного господарства України у 2020–2023 роках. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2024. № 1(42). С. 3-7 <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/handle/123456789/12786>

1. Yerko, I. (2023). Model infrastruktornoho zabezpechennya transformatsii konkurentnoho potentsialu sub'iektiv turystychnoi industrii [Model of infrastructure support for transforming competitive potential of tourism industry subjects]. *Tsyfrova ekonomika ta ekonomichna bezpeka*, 2(11), 28-38. <https://doi.org/10.32782/dees.11-28> (in Ukrainian)

2. Kuz, T., Malyuta, L., Ostrovska, H., & Nahorniak, H. (2021). Pidkhody stratehichnoho upravlinnya u konteksti zabezpechennya rozvytku turystychnoi industrii [Approaches to strategic management in the context of ensuring tourism industry development]. *Halitskyi ekonomichnyi visnyk*, 71(4), 85-91. <https://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/36270> (in Ukrainian)

3. Trusova, N., & Tsvilyi, S. (2022). Bezpechnyi stan innovatsiinoho rozvytku turystychnoi industrii v ekonomichnii systemi derzhavy [Safe state of innovative development of the tourism industry in the economic system of the state]. *Економіка та суспільство* (45), 75-84.. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-75> (in Ukrainian)

4. Denyshchenko, L., & Doroshenko, T. (2023). Rukh u rozvytku turystychnoi industrii v umovakh suchasnosti. [Movement and development of the tourism industry in modern conditions]. *Економіка та суспільство*, (50), 61-69. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-61> (in Ukrainian)

5. Pidvalna, O. (2020). Faktory rozvytku sfery turizmu: rehionalnyi aspekt. *Підприємництво та інновації*, [Factors of tourism industry development: regional aspect]. (11-2), 66-71. <https://doi.org/10.37320/2415-3583/11.29> (in Ukrainian)

6. Hurska, I. S., & Herasymiv, Z. M. (2019). Faktory rozvytku turystychnoho biznesu v umovakh rynku [Factors of tourism business development in market conditions]. *Агросвіт*, 20, 88–92. <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2019.20.88> (in Ukrainian)

7. Volovelska, I. V., & Volokitin, V. O. (2022). Henesis komplementarnoho rozvytku turystychnoi industrii [Genesis of complementary development of the tourism industry]. *Вісник економіки транспорту і промисловості*, (80), 288-301. <https://doi.org/10.18664/btie.80.288018> (in Ukrainian)

8. ДАРТ. (2024). У 2024 році до держбюджету від туристичної галузі вже надійшло 616 млн грн. [In 2024, the state budget has already received 616 million UAH from the tourism industry]. Retrieved from <https://www.tourism.gov.ua/blog/u-2024-roci-do-derzhbyudzhetu-vid-turistichnoyi-galuzi-vzhe-nadiyshlo-616-mln-grn> (in Ukrainian)

9. Uriadovyi portal. (2023). Ukraina vperve v istorii oholyla Yevropeisku Komisiyu Vsesvitnoi turystychnoi orhanizatsii ООН. [Ukraine chairs for the first time the European Commission of the United Nations World Tourism Organization]. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-vpershe-v-istorii-ocholyla-ievropeisku-komisiiu-vseshvitnoi-turystychnoi-orhanizatsii-oon> (in Ukrainian)

10. Bublyk, L. Ya. (2024). Tendencies of tourism economy development in Ukraine in 2020–2023 [Tendentsii rozvytku turystychnoho gospodarstva Ukrainy u 2020–2023 rokakh]. *Eastern Europe: Economics, Business and Management*, 1(42), 3-7. <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/handle/123456789/12786> (in Ukrainian)